

Amics del Museu de Ciències Naturals de Barcelona **XI Trobada Francesc Español**

25 d'abril de 2026

Sala d'Actes, Centre Martorell d'Exposicions

Programa

09:00 Presentació

Cristòfol Jordà Sanuy, secretari de l'Associació d'Amics del Museu de Ciències Naturals de Barcelona

09:15 Primera sessió de comunicacions (modera: Neus Brañas)

In Memoriam Amador Viñolas

Amador Viñolas i Saborit: gairebé 50 anys de col·laboració amb l'MCNB

Berta Caballero, Irene Lobato, Neus Brañas, Sergi Gago, Jorge Mederos, Miguel Prieto i Glòria Masó

El 2 de març del 2025, el naturalisme català va perdre el gran entomòleg, Amador Viñolas i Saborit als 79 anys. Des del Museu de Ciències Naturals de Barcelona volem lloar la seva gran dedicació i passió en els 45 anys de col·laboració en l'estudi dels escarabats, agraint-li, de tot cor, la inestimable tasca feta per nodrir i posar en valor la col·lecció de coleòpters de l'MCNB. L'Amador va publicar més de 250 treballs, i les seves col·laboracions en projectes nacionals i internacional amb científics d'arreu són tan nombroses que difícilment les podríem anomenar totes. El que volem destacar però, és que ha estat un mestre, un guia científic i un bon amic. Amador et trobem a faltar.

Amador Viñolas Saborit, un enamorat de l'entomologia al servei de tothom

Juli Pujade-Villar

Amador Viñolas Saborit ha estat un dels millors coleopteròlegs que ha tingut Catalunya. L'any 1972 va entrar a col·laborar amb el Museu de Zoologia de Barcelona amb Salvador Filella. El Dr. Francesc Español va acollir-lo al 1980, va apadrinar-lo i li va ensenyar totes les arts de la coleopterologia. Va ser un manetes en tots els sentits, un investigador de la vella escola, sempre disposat a ajudar a canvi de res. Tenia un coneixement enciclopèdic dels coleòpters tant de la seva biologia, del seu comportament o de la seva classificació. Va descriure 10 gèneres i 101 espècies a nivell mundial. Va col·laborar amb molta gent i institucions, ajudant extraoficialment a tesistes i doctorants així com entomòlegs novells. Entre les moltes tasques realitzades al MZB destaca l'ordenació i documentació de la col·lecció de Ptinidae de F. Español, i l'ordenació i documentació de tots els tipus de coleòpters (excepte Catopinae) depositats al Museu.

Imatges del passat. Recuperació de la història del voluntariat científic al Museu de Ciències Naturals de Barcelona

Cristòfol Jordà i Sanuy

L'Associació d'Amics del Museu de Ciències Naturals de Barcelona ha dut a terme durant els darrers anys una feina continuada, encara no conclouida, de gravació d'entrevistes en format de vídeo, a un seguit de persones que han estat col·laboradors al llarg dels darrers anys.

Hi ha un grup d'entomòlegs, un altre d'ornitòlegs i un geòleg. Les entrevistes s'han gravat i editat amb mitjans professionals i comprenen un període que va des de 1940 fins l'actualitat.

La presentació inclou, com a homenatge pòstum, la visualització de l'entrevista al company i amic Amador Viñolas i Saborit mort ara fa just un any.

L'expedició entomològica del Museu de Ciències Naturals a la Vall d'Aran l'any 1922

Josep Joaquim Pérez De-Gregorio i Xavier Jeremías

El Museu de Ciències Naturals de Barcelona va dur a terme una expedició entomològica a la Vall d'Aran l'any 1922. En aquella data, l'Aran era una regió gairebé inexplorada i desconeguda des del punt de vista entomològic i d'altres grups zoològics. Va tenir lloc dels dies 18 de juliol al 17 d'agost, a càrrec del llavors recol·lector de Zoologia del Museu, Santiago Novellas i Bofill. Novellas va explorar la zona alta de la vall (Naut Aran), visitant i recollint insectes i altres elements zoològics a diferents localitats i indrets (Salardú, Port de la Bonaigua, valls de l'Aiguamòg, Valarties, la Ruda i riu Unhòla, pla de Montgarri). Com a resultat, es van recol·lectar 3.243 lepidòpters, molts d'ells novetats per a la fauna catalana i espanyola. L'expedició fou la base de les ulteriors prospeccions i recerques a la comarca.

El pardal comú davant el canvi global: entre l'impacte i la vulnerabilitat

Javier Quesada Lara

El pardal comú (*Passer domesticus*) és una espècie molt abundant, clau per analitzar els efectes del canvi global per la seva expansió mundial i la seva estreta relació amb ambients antropitzats. Aquest treball sintetitza evidències del seu doble paper: d'una banda, com a espècie invasora amb impactes rellevants sobre l'avifauna neotropical; de l'altra, com a espècie afectada pels processos de transformació del paisatge, especialment en entorns urbans i agrícoles. En conjunt, el pardal esdevé un model ideal per comprendre com interaccionen urbanització, invasions biològiques i adaptació local en el context del canvi global.

10:45 Sessió de pòsters i pausa-cafè

Els noms del museu

Francesc Uribe

Les entitats amb llarga trajectòria històrica solen acumular denominacions canviants seguint el pas del temps. El Museu de Ciències Naturals de Barcelona disposa d'una rica sèrie d'antecedents onomàstics que s'intenta recordar en aquesta presentació. Resseguint aquest fil, es conclou que no hi ha motiu per conformar-se amb la seva forma actual.

11:30 Segona sessió de comunicacions (modera: David Fernández)

Documentant la col·lecció de làmina prima de Petrologia

David Tramuns, Yael Díaz, Miquel Roquet i Gerard Lucena

La tècnica de la làmina prima en petrologia va ser introduïda a mitjan segle XIX per Henry Clifton Sorby, i es va anar estenent i perfeccionant al llarg d'aquest segle, paral·lelament al perfeccionament del microscopi petrogràfic. A Espanya, s'introdueix de manera tardana, a finals de segle.

Els geòlegs especialitzats en petrografia poden estudiar la birefringència i els colors d'interferència dels minerals, així com la textura i la identificació tant de minerals com altres components presents a les roques.

El Museu té un fons de milers de làmines primes, acumulat a través de donacions, adquisicions i producció pròpia des que es va introduir la tècnica fins a l'actualitat, amb un interessant valor històric, científic i didàctic.

En aquesta presentació exposo alguns exemples del que es pot observar en aquestes mostres amb un microscopi petrogràfic i quina informació petrològica i mineralògica se'n pot derivar.

La col·lecció de microlepidòpters paleàrtics (Insecta, Lepidoptera) del Museu de Ciències Naturals de Barcelona

Ramon Macià Vila

S'ha revisat, reorganitzat i llistat tota la col·lecció de microlepidòpters paleàrtics (Insecta, Lepidoptera) del Museu de Ciències Naturals de Barcelona. La col·lecció està constituïda per 7.146 exemplars, entre els quals 622 taxons s'han determinat fins a nivell d'espècie. La gran majoria d'exemplars documentats pertanyen a la col·lecció d'Ignasi de Sagarra. La feina de reorganització s'ha culminat amb la publicació del catàleg on es facilita la llista dels espècimens relacionats "Llista actualitzada dels microlepidòpters paleàrtics (Insecta, Lepidoptera) del Museu de Ciències Naturals de Barcelona".

Pol·linitzadors en perill: el projecte INC-STEP i la creació d'una col·lecció de referència d'insectes amenaçats

Irene Lobato, Neus Brañas, Sergi Gago, Jorge Mederos i Berta Caballero

Què poden fer els museus de ciències naturals per protegir els pol·linitzadors? El passat mes d'octubre va finalitzar INC-STEP, un projecte satèl·lit finançat pel projecte europeu TETTRIs en el qual va participar la col·lecció d'artròpodes de l'MCNB. El principal objectiu del projecte, coordinat per un consorci de cinc institucions, era crear una col·lecció nacional, distribuïda i de referència, de diversos grups d'insectes pol·linitzadors amenaçats. La participació en aquest projecte ha permès la determinació, l'ordenació, la documentació i el registre de més de 10.000 exemplars de l'MCNB pertanyents a sis taxons de pol·linitzadors. Aquest tipus de projectes posen de manifest la importància de les col·leccions científiques, la taxonomia, el treball en equip i la col·laboració interinstitucional en la creació de marcs de referència per a la conservació de la biodiversitat. En aquesta xerrada, presentem els objectius i principals resultats d'aquest projecte.

Variació de trets intraespecífics i migració diferencial en els Sylviidae ibèrics

Alakananda Maitra, Javier Quesada i Ferran Sayol Altarriba

Es preveu que el canvi climàtic i l'ús del sòl global tingui un impacte greu entre 3 i 6 milions d'espècies en els propers cinquanta anys. La variació de trets intraespecífics (VTI) pot esmorteir aquest impacte augmentant les probabilitats de supervivència de les espècies enmig d'esdeveniments ambientals freqüents i extrems. Tanmateix, l'ecologia basada en trets se centra principalment en les mitjanes a nivell d'espècie, i la VTI continua sent poc coneguda, especialment en vertebrats, malgrat la vulnerabilitat dels seus comportaments i històries de vida complexes. Els ocells, amb la seva diversitat ecològica ben documentada, la sensibilitat al canvi ambiental i les col·leccions museístiques inigualables, són un taxó de vertebrats ideal per vincular la VTI als processos ecològics i evolutius. En aquest estudi,

aprofitem les col·leccions ornitològiques del Museu de Ciències Naturals de Barcelona per quantificar la VTI en trets morfològics relacionats amb el vol en tres espècies de Sylviidae de la península Ibèrica que difereixen en l'estratègia migratòria: un migrant subsaharià de llarga distància, un migrant facultatiu i un migrant elevacional. Preveiem que la selecció estabilitzadora dels trets de vol serà més forta en el migrant obligat de llarga distància, cosa que resultarà en un ITV més baix en comparació amb els seus parents menys restringits migratòriament. Els nostres resultats il·luminen com l'estratègia migratòria configura la variació intraespecífica i les implicacions d'aquesta variació per a la resiliència de les espècies davant el canvi global.

Una nova espècie d'*Aphaenops* de Catalunya

Eduard Vives i Jordi Comas

Presentem la descripció d'una nova espècie de Trechini (Carabidae) del gènere *Aphaenops*: *A. (Nafarroaphaenops) cuberesi* n. sp. col·lectada a la cova Cuberes (Serradell, Conca de Dalt, Pallars Jussà). Es donen les dades morfològiques més importants i s'il·lustren l'habitus i la genitèlia d'aquesta nova espècie. Es diferencia de l'espècie més propera: *Aphaenops (Nafarroaphaenops) sobrabensis* (Lagar & Hernando, 1987), si bé entra en el mateix subgènere.

12.45 Conferència convidada

Generació de noves espècies de papallones per duplicació cel·lular. Una idea de Macroevolució del Dr. Margalef

Albert Masó, Javier Romero i Joaquim Baixeras

En una espècie, la longitud i superfície de l'ala tenen un valor predictiu sobre el nombre d'escates. Per tant, els exemplars grans no tenen escates més grans, sinó més escates. Una espècie de mida mitjana en té 500.000 i les majors passarien de 20.000.000. Les espècies de cada grup monofilètic mostren un patró comú d'augment, reforçant la seva importància filogenètica. La distribució de longituds alars és discontinua, amb agregacions al voltant de valors que mostren una progressió de raó $\sqrt{2}$, el que duplica la superfície. És a dir, les espècies de cada agregació són el doble de grans que les de l'anterior. Donat que cada escata procedeix d'una cèl·lula, proposem un mecanisme de macroevolució basat en la duplicació cel·lular. Un cop assolida la nova mida, es produirien espècies de mida similar per microevolució. La hipòtesi està corroborada per un model matemàtic independent que demostra la concordança de la duplicació cel·lular amb les dades empíriques.

13:15 Cloenda

Joan Carles Senar, president de l'Associació d'Amics del Museu de Ciències Naturals de Barcelona